

YALE UNIVERSITY
BEINECKE RARE BOOK AND MANUSCRIPT LIBRARY
MEDIEVAL AND RENAISSANCE MANUSCRIPTS

MS 1059

Italy, s. XIV^{ex}

Miscellany

1. front flyleaf v 1. De doctrina dicendi et tacendi. 8. Liber consolationis et consilii. 37. De amore et dilectione Dei et proximi et aliarum rerum libri quattuor ... 144. De quinque imaginibus. 149. De cuiusdam uxoris patientia et constantia. 155. Epistola Francisci Petrarce.

Table of contents of the manuscript, by a s. XV hand, referring to the foliation.

2. ff. 1r-8r § *In nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti incipit liber de doctrina dicendi et tacendi, quem composuit dominus Albertanus. Deo gracias.* Initio et medio ac fini mei tractatus adsit gratia Spiritus Sancti. Quoniam in dicendo multi errant nec est aliquis qui linguam suam ad plenum valeat domare ... Deum insuper exora, qui michi donavit predicta tibi narrare, ut ad eterna gaudia nos fatiat pervenire. § *Explicit liber de doctrina dicendi et tacendi ab Albertano causidico Brisiensi, de ecclesia [sic] Sancte Agate, compositus et compillatus sub M CC XLV de mense Dezembris.*

Albertanus Brixiensis (Albertano da Brescia, c. 1195-c. 1251), *De doctrina dicendi et tacendi*. Bloomfield 4951. P. Navone, ed., *Liber de doctrina dicendi et tacendi. La parola del cittadino nell' Italia del Duecento*. Per Verba, 11 (Florence, 1998); list of manuscripts (not including the present manuscript) on pp. L-LXXXVIII; additions in A. Graham, "Albertanus of Brescia. A Supplementary Census of Latin Manuscripts", *Studi Medievali*, 41 (2000), pp. 429-445 (not including the present manuscript). On the author and his works, see J.M. Powell, *Albertanus of Brescia. The Pursuit of Happiness in the Early Thirteenth Century*. Middle Ages Series (Philadelphia, 1992).

3. ff. 8r-37r *Incipiunt rubrice libry chonsolacionis et consilii. Rubricha I.* Quoniam multi sunt qui in adversitatibus et in tribulationibus taliter affliguntur et deprimuntur, quod, cum in se propter animi perturbationem nec consilium nec consolationem habeant nec ab aliis expectant, ita contristantur, ut de malo in peius cadant ... [f. 8v:] *Similitudo II.* Quidam iuvenis Melibeus nomine, vir potens et dives ... sequens vestigia Domini dixit: Ite in pace et amplius nolite peccare [Jn. 8:11]. Et ita utraque pars cum gaudio et letitia recesserunt. *Explicit liber consolaconis et consillii, quem Albertanus causi<di>cus Brisienssis de hora Sancte Agathe compilavit atque chonpossuit sub M CC XLVI in mensibus Aprilis et Madii.*

Albertanus Brixiensis, *Liber consolationis et consilii*. Bloomfield 4976. T. Sundby, ed. (Copenhagen etc., 1873).

4. ff. 37r-95r § *Incipit liber de amore dilectionem [sic] Dei et prossimi et aliarum rerum de forma vite liber primus*. Initium mei tractatus sit in nomine Domini, a quo cuncta bona procedunt et a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, descendens a patre luminum Quanto amore quantaque dilectione mea paterna caritas tuam diligit filialem subiectionem ... utiliter ergo age, confortetur cor tuum et deprecare Dominum et ad regnum celorum satage pervenire, ad quod nos producat qui sine fine vivit et regnat per omnia secula seculorum. Amen. Explicit liber de amore et dilectione Dei et proximi et aliarum rerum et de fortuna vite vel forma, quem Albertanus causidicus Brisiensis de hora sancte Agathe compilavit et scripsit cum esset in carceri domini imperatoris Federici in civitate Cremone, in quo positus fuit cum esset capitaneus guardi ad defendendum locum ipsum ad utilitatem commune Brixie, anno Domini M° CC° XXX° VIII° de mense Augusti, in die sancti Alexandri [26 Aug. 1238] quo obsidebatur civitas Brixie per eundem imperatorem, indictione undecima.

Albertanus Brixienensis, *De amore et dilectione Dei et proximi et aliarum rerum et de forma vitae*. Bloomfield 2758, 4407. S. Hiltz, ed. (diss., University of Pennsylvania, 1980).

5. ff. 95v-99r Hic est sermo quem Albertanus chausidicus Brixienensis de sancta Agatha composuit edidit inter causidicio [*l. causidicos*] Ianuenses et quosdam notarios super confirmatione vite ilorum tempore domini Manuelis de Madio potestatis Ianuensis curararum [*l. currente*] M CC XLIII in domo viridarii Petri causidici in die sancti Nicholai. Congregatio nostra sit in nomine Domini, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, non vicissitudinis obunbratio. Licet a sapiente dictum sit: inter sapientes non adicias loqui ... et non solum ab hominibus, sed etiam in inferno a diabolo. Habeamus itaque in hore salem sapientie, qui nobis proficiat ad vitam eternam, ad quam ille nos conducat, qui sine fine vivit et regnat. Amen.

Albertantus Brixienensis, Sermon delivered before a congregation of Genoese notaries and *causidici* on 6 Dec. 1243. M. Ferrari, ed., *Sermones quattuor. Edizione curate sui codici bresciani* (Lonato, 1955); L.F. Fè d'Ostiani, ed., *Sermone inedito di Albertano, giudice di Brescia* (Brescia, 1874) [both not seen].

6. ff. 99r-103r Sermo factus super inluminacione super spirituali incorporali refetione in que sunt necessaria in refectione. Orate, fratres, ut ministerio sue sanctitatis per me servum suum inutile atque indignum ministret nobis hodie Christus ad utilitatis eloquentiam ... predicta servantem cum devotione dante Domino poterimus reffici ad mensam Christi in regno Dei, ad quod ille nos perducat qui sine fine vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

Albertanus Brixienensis, *Sermo*. M. Ferrari, ed., *Sermones quattuor. Edizione curate sui codici bresciani* (Lonato, 1955) [not seen].

7. ff. 103r-104v *De omnibus ordinibus hominum in hoc seculo viventium*. Episcopi, attendite, Dei verba discernite; / Vobis precepit Dominus pro vestris mori ovibus, / Si bona que loquimini operibus faceretis, / Exempla bona dabitis vestris commissis filiis ... Qui

vivitis in seculo omnes servite Domino, / Ut iunti sua dextera regnetis super ethera. Amen.
Expliciunt ritmi domini Petri Damiani heremite et episcopi de omnibus ordinibus. Explicit
liber Albertani. Deo gratias. Amen.

Petrus Damiani (1006-1072), *De omnibus ordinibus hominum in saeculo viventium*. Walther, *Initia* 5462. PL 145.974-977; M. Lokrantz, *L'opera poetica di S. Pier Damiani*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Latina Stockholmiensia, v. 12 (Stockholm, Göteborg, Uppsala, 1964), pp. 144-150.

8. ff. 104v-106v Sermo quem dominus Pantaleon Barbo miles composuit et edidit super incarnatione et nativitate Domini. [f. 105r:] Factum est, cum essent ibi, Maria suum peperit filium primogenitum [Lk. 2:6-7], hoc est ante quem nullum et post quem non alium, et pannis involutum eum revolvit in presepio ... ac per hoc profundissimum humilitatis exemplo iacentem in presepio. Igitur omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, et dicite: Benedictio, claritas et sapientia et gratiarum actio, honor, virtus et gloria Domino Deo nostro sit in secula seculorum. Amen.

Pantaleon Barbo, Sermon on the Incarnation and Nativity.

9. ff. 106v-117v *Incipiunt distinctiones domini Ruberti Grossi Capitis Liconiensis, que vocantur Templum Dey*. [f. 107r:] *Templum Dei*. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Ad Corinthios III° [1 Cor. 3:17]. Sermo iste, quamvis omnes tangat quos spiritus Dei inhabitare debet, specialiter tamen sacerdotibus convenit ... § Ultimo petimus liberari a malo. Debet enim homo appellare intemperantiam malum, quia in ipsa primo malum sentiit. Hoc enim quod magis volo. Liberari ad [*sic*] eius servitute est esse in temperantia. § Expliciunt distinctiones domini Roberti Grossi Capitis Linconiensis episcopi que vocantur Templum Dei. Explicit Templum Dei. Deo gratias.
f. 118r blank

Robertus Grosseteste (c. 1170-1253), *Templum Dei*. Bloomfield 5982; Schneyer, v. 5, p. 191; Sharpe p. 544. J.W. Goering, F.A.C. Mantello, eds., Toronto Medieval Latin Texts, 14 (Toronto, 1984). Largely in tabular form.

10. ff. 118v-119v Illustrations related to art. 9: two circular diagrams: on f. 118v the seven capital sins, with all the sins resulting from them (*Arbor vitiorum*). In the center: + Hiis vitiis sternit quoscumque superbia perdit. + Ego sum superbia radix omnium malorum; on f. 119v the seven cardinal and theological virtues, with all the virtues resulting from them (*Arbor virtutum*). In the center: + Hiis cunctis Daris humilis regina vocaris. + Ego sum humilitas radix omnium bonorum. ff. 119r and 120r blank
11. ff. 120v-129r *Incipit practica sive ars dictaminis magistri Laurentii Neapoli ad utilitatem rudium compilata*.
Salutationes ad dominum papam:
Santissimo
Beatissimo
Clementissimo
in Christo patri ac domino, domino Gregorio
divina providentia

Domino suo meritisque beato

...

Vivat et valeat vestra santitas vel paternitas per tempora circula [*l. curricula*] longiorum. [f. 129r, 7 verses:] Quot santi Rome, quot sunt miracula Rome. / Quot panis mice, quot amici sunt et amice ... Quot grana mili, quot sunt in yngvine vili, / Tot vobis plures sapientibus octo [*l. micto = mitto*] salutes. Deo gratias. Amen. Explicit ars dictaminis Laurentii Neapoli. Deo gratias. Amen.

Laurentius de Aquilegia (Laurence of Aquileia, c. 1250- c. 1304) *Practica sive usus dictaminis*. In tabular form, each table covering two facing pages. See L. Rockinger, *Briefsteller und Formelbücher des elften bis vierzehnten Jahrhunderts*, v. 2 (Munich, 1864; repr. New York, 1961), pp. 949-966, with partial edition of the *Practica* by Iohannes Bondi de Aquilegia (c. 1300), which copies Laurentius's text; K. Jensen, "The Works of Lawrence of Aquileia, with a List of Manuscripts", *Manuscripta*, 17 (1973), pp. 147-158 (151-152). For the verses, see Walther, *Initia* 16387, 16390.

12. ff. 129v- 132r Incipit theorica sive ars dictaminis super quinque partibus theorice. De inventione matrice sive materie intellectu. Sicud cuiuslibet prudentis, ita proloquentis sive dictantis est ordinare. Ordinet ergo intellectu dictator sibi primo finem, et hic est duplex ... et quia?? de conditionibus facientibus ad epistolarem prestantiam satis usque modo plenarie dignoscitur esse dictum. Explicit theorica sive ars dictaminis. Deo gratias. Amen. Deo gratias. Amen.

Iohannes Bondi de Aquilegia or Laurentius de Aquilegia, *Theorica sive ars dictaminis*. Glorieux, *Faculté des Arts*, no. 289c; K. Jensen, "The Works of Lawrence of Aquileia, with a List of Manuscripts", *Manuscripta*, 17 (1973), pp. 147-158 (153-154).

13. ff. 132v- 134r Versus de materiis datis in scolis causa versificandi, scilicet (De humili verbo:) Venio tunc verbum cum narro dulce superbum; / Qui fatur verbum succendit corda superbum. / (De malo filio:) Filius est patris malus et confusio matris. / (De bona societate:) Informat pravos homines comitiva bonorum ... (Pater noster:) ... Ne nos tu vere ducas in tentatione, / Omnibus evadesque malis, nos undique salva.

Verses on a series of themes.

14. f. 134r-v Versus de ludo scacorum. Qui cupit egregium scacorum discere ludum / Audiatur. Ut volui carmina composui. / Versibus in paucis dicam tibi prelia laudis. / Quatuor in tabula sunt loca bis varia ... Sepius est mactus servorum turbine septus, / Suggesterit et mactum si via nulla patet.

Poem on the game of chess. Walther, *Initia* 15440. Printed in *Carmina Burana*, 210. A. Hilka, O. Schumann, eds., *Carmina Burana*, v. 1.3 (Heidelberg, 1970), pp. 55-56.

15. f. 135r-v Hec est epistola quam misit rex Karolus quando perdidit Ceciliam domino Petro. Si de sane mentis consideratione librata tuum appendices consilium et si non ad fatuam animaversionem mentis denuo delibrasses, profecto tuas rapidas manus ad regnum

nostrum Cecilie ... non poterunt habere recursum et qui non poterunt a potentia mirifici nostri exercitus absentare.

Charles of Anjou (1226-1285), Letter to Peter III, King of Aragon 1276-1285, after the latter's conquest of Sicily, 1282. Ed. in Petrus de Vineia, *Friderici II imperatoris epistulae*, ed. J.R. Iselin (Basel, 1740; new ed. by H.M. Schaller, Hildesheim, 1991), Book 1, letter 38, pp. 222-224.

16. ff. 135v-137r   Responsiva. Formose pulcritudinis et sublimissimi status, cuius comparatio per totius mundi circulum est impossibile inveniri ... et scies quod tibi Araonum [*l. Aragonum*] dextera valeat ulterius quid tibi regnum profuerit et effusio sanguinis innocentum.

Response by Peter III, King of Aragon, to Charles of Anjou. Bertalot (*Prosa*) 7643. Ed. in Petrus de Vineia (as in art. 15), Book 1, letter 39, pp. 224-229.

17. ff. 137r-138r   M CCC III° mortuus est papa Benedictus die VII^a Iulii [wrongly corrected into Iunii] in Perusio et sepultus est apud ecclesiam sancti Dominici, et post mortem eius intraverunt cardinales carcerem secundum eorum consuetudinem, et steterunt antequam eligerent papam usque in diem X Iulii, et elegerunt archiepiscopum Burdagalensem nomine Bertrandus, qui vocatus fuit papa Clemens V. Et ecce litera sive epistola quam miserunt ei cardinales, quia ipse erat in partibus suis et ibi stetit quousque vixit cum omnibus cardinalibus, etc. [f. 137v:] Sanctissimo patri et domino, domino Bertrando archiepiscopo Burdigalensi, divina providentia in pontificem summum electo, miseratione divina episcopi, presbiteri, diaconi etc. sancte Romane ecclesie cardinales pedum obscura beatorum. Recordatus est Dominus misericordie sue et plebem suam non despexit in ine, quia, dum prolixè vacationis Romane et per consequens quodammodo universalis ecclesie respesisset incomoda ... venite ergo et quod nostris in hac parte votis asentiat vestra benignitas, quam bene diuque valere cupimus et iterum supplicamus. § Data Perusii VI^a die Iunii [6 June 1305].

Letter of the cardinals to the newly elected pope Bertrand de Got, archbishop of Bordeaux (pope Clemens VI, 1305-1314). Mansi, v. 25, pp. 127-128.

18. f. 138r-v   Epistola quam misit dominus imperator civitati Bononie eo tempore quo venit in Lombardiam, Tusciam et Romam pro corona verbo pape Clementi V et consotiatu a tribus cardinalibus sub annis M CCC XI. Hericus rex Romanorum et semper Augustus fidelibus suis potestati, officialibus, consilio et communi civitatis Bononiensis suam gratiam et bonam voluntatem ut consequantur. Intelleximus relatione veridica, et operum experimenta declarant, quod, asumpto quodam erroris et vessanie spiritu contra nos calcaneum vestrum errigere et nulla causa prehabita irrogare temerarie decrevistis ... ita quod pena vestra erit aliis in exemplum nec habere presentes, si hoc accideri,t ad bella volumus alios Saracenos.

Henry VII, Emperor (1308-1313), Letter to the citizens of Bologna, 1311.

19. ff. 138v- 139v Noveritis quod quidam, iuvenis satis, filius magistri [?] et nobilis viri, clericus et ex magnis redditibus prebendatus, divino motu et promotione aliquorum fratrum religionem Fratrum Minorum intravit patre ignorante hoc facto relatam fuit patri. Pater audito valde contristatus est ... dixit eique pater capite capite inclinato: Domine, parce michi, quia male egi, et inrerogavit de filio et recomendavit se ei et filium. Minister vero cum magna alacritate benigne recepit et pepercit et dixit multa bona de filio. Reversus ad locum hec omnia dixit fratribus, et cum magno gaudio filio scripserunt. Filius vero patri sic scripsit: Reverendo patri suo et domino, domino N. suus humilis filius frater α , humilis filiationis reverentiam. Quia alias vobis scripsi et nescio si licteram habuistis, ideo vobis nunc scribere curavi eandem quasi licterarum seriem replicando ... ut de libris neccessariis et tunicis cum pessime sim inductus et aliis necessitatibus valeam opem ferre, quia valentem persona effitiam, si libeat me iuvare. Valet, mi pater et domine, in Domino Yhesu Christo, qui nos nunc et semper in suo servitio dirigat et conservet. Amen.

Letter of a young man to his father. When the latter heard that his son had entered the Franciscan order, he behaved extremely unfriendly towards him and his fellow friars, until after years he repented.

20. ff. 139v-140r Exordium. Eximie nobilitatis, etc. Cum ex dispositione capitis universa membrorum compago rationabiliter informetur, merito ergo in curarum solitudine cuiuslibet populi et communis hoc debet esse precipuum, ut rectum et perfectum sibi querat dominum ... ut nostrorum statutorum series aperte distinguit et sub forma quidem capitulis et conditionibus infra scriptis, in primis videlicet infra terciam diem, etc.

Letter about the choice and appointment of a podestà.

21. f. 140r-v Epistola missa ad maiorem. Religioso viro fratri L. domini N., Hostiensi episcopo [?] ac sancte Romane ecclesie dignissimo cardinali capellano U. salutem cum recommendatione seipsum. Vestre amicitie ac dominationi presenti pagina patefiat, quod quandam summe magna motus fidutiam ... taliter procuretis, si placet, quod eundem fratrem + Perusii commorantem ad dictum ordinem Perusinum mictat suis litteris requirendum, ita quod in futuro Guadregesimali tempore dictam curiam valeat advenisse. Deo gratias. Amen.

Model of petition to a cardinal.

22. ff. 141r- 143r Liber de proprietatibus signorum secundum Tholomeum. *De figura et signo Arietis*. Vera figura Arietis est sine lingua, que omni infirmitati capitis proficit ... [f. 143r:] *De signo Pisscium* ... fiat de auro. Aliqui dicunt quod est bona si fiat de stagno et de mastice est bona. Deo gratias. Amen. *Deo gratias. Amen.* f. 143v blank

Astrological treatise ascribed to Claudius Ptolemaeus (Ptolemy, s. II^{med}). There is an extensive gloss in the lower margin of f. 141v.

23. ff. 144r-148r *Incipit liber Thebit ben Chorath de quinque ymaginibus, et sunt generales.* [1] Dixit Aburabem Beniclie [l. ben Felim] quod omnes Orientales operabantur per has

ymagines et operantur et non currant [*l. curant*] de aliis, sed observant ut sit luna in oroscopo dum operantur ... ligo hunc ortum ut fructus non faciat, et non remanebit in eo quod vermes non comedant, si in orto fuerit plantata ymago. [2, f. 145r:] De scorpionibus expelendis et aliis animalibus inpedientibus. Dixit Thebit ben Korat: Dixit Aristotiles: Qui legerit physicam et geometriam et omnem scientiam et alienus fuerit ab astronomia erit inpeditus vel occupatus, quia preciosior est geometria ... etiam si patetur ab eo omne quod pati potest. *Explicit liber Thebit ben Chorath de ymaginibus. Deo gratias matrique sue. Amen.*

Astrologico-magical treatise in two sections. See L. Thorndike, "Traditional Medieval Tracts concerning Engraved Astrological Images", *Mélanges Auguste Pelzer* (Louvain, 1947), pp. 217-274. [1] *De imaginibus super facies signorum* attributed to Ptolemy (Thorndike, pp. 256-261); [2] Thebit ben Chorath (d. 901), *De imaginibus* (Thorndike, pp. 229-238, with deviations and in a different order).

24. ff. 148v-154v [Prologue addressed to Boccaccio:] *Librum tuum, quem nostro materno elloquio, ut opinor, olim iuvenis edidisti, nescio quidem unde vel qualiter ad me delatum vidi ... hoc est an hystoriam scripserim an fabulam, respondebo illud Crispi: Fides penes auctorem (meum, scilicet Iohannem de Certaldo) sit. Hec prefatus incipio. [f. 149r, text:] Est ad Ytalie latus occidentale Vesalus, ex Apenini iugis mons unus altissimus ... quod pro suo mortali coniuge rusticana hec muliercula passa est.*

Giovanni Boccaccio (1313-1375), *Historia Griseldis*, Latin translation by Franciscus Petrarca (Petrarch, 1304-1374) = *Rerum senilium*, 17.3. Bertalot (*Prosa*) 10707, 5974. J. Burke-Sievers, ed., *The Literary Relationships of Chaucer's Clerkes Tale* (New Haven, 1942), pp. 290-292 and 254-288.

25. f. 155r-v *Arsit amor tui ut scribentem senex quod iuvenis vix scripsissem nescio an res veras an fictas ... eram credo dum promiteram oblitus Catonis illud apud Ciceronem late notum, quod natura ipsa loquatior est senectus. Explicit epistola domini F. Petrarce. Deo gratias. Amen. In the lower margin drawing of a string instrument inscribed with the numbers 20, 40, 60, 80 and above it four abbreviated words of doubtful reading: "pont", "li", "p(re)tdictus [?]", "aff(ectus)".*

Petrarca, *Rerum senilium*, 17.4. Bertalot (*Prosa*) 23668. Petrarca, *Opera omnia* (Basel, 1554), v. 1, 606-607 [not seen].

26. f. 156r [beginning missing] [3.] *Un peza de formaio ... 100. Un corvo.* f. 156v blank

List of 100 Italian words for products and objects, numbered from five to five.

Paper, ff. ...., 295 x 220 mm. The s. XV foliation in arabic numerals is applied on the recto and the facing verso (f. 1v has the folio number "2").

I¹⁴ (ff. 1-14), II⁴⁰ (ff. 15-54), III²⁶ (ff. 55-80), IV²⁴ (ff. 81-104), V²⁶ (ff. 105-130), VI.....
Horizontal catchwords in the center, the first ones preceded by a paragraph mark and beginning with a majuscule. Signatures of the type “aI”, aII”, “aIII” ..., often partially lost at the trimming of the codex.

Except in artt. 1 and 26, frame ruling in lead for one column of script, 29-35 lines.

Except art. 1 (and 26?) copied by a single hand writing Gothica Cursiva Currens (Mercantesca); the orthography is very incorrect.

Headings and paragraph marks in red?? 2- or 3-line flourished initials, alternately in ... with ... penwork, with guide letters; they have not been executed from f. 148v onwards.

Parchment wrappers over pasteboard made from leaves of a s. XV/XVI printed book; three white leather straps preserved.

Several articles have links with the city of Perugia. Pencil note on the front pastedown: “Coll. compl. G. Martini. Goodspeed’s Bookshop, Boston, 31 Ott. 1917”. Purchased on the Edwin J. Beinecke Fund.

Bibliography:

D. Dutschke, “Census of Petrarch Manuscripts in the United States. Supplement II”, *Studi Petrarqueschi*, NS 18 (2005), pp. 1-22 (5-12).